

Az idegen nyelvek oktatásának fejlesztése a közoktatásban

Az Oktatási Minisztérium fejlesztési stratégiája

Tekintettel Magyarország tervezett csatlakozására az Európai Unióhoz, továbbá az idegennyelv-tudás ennek is köszönhető felértékelődésére mind a magyar, mind a nemzetközi gazdasági és kulturális életben, az idegen nyelvek oktatásának fejlesztése a közoktatás egyik igen fontos megoldandó kérdése, amelyre fokozott várakozással tekint az egész társadalom. Az iskolai nyelvoktatás feltételeinek javítását igénylik a szülők, a diákok és maga a nyelvtanári szakma is. Az Oktatási Minisztériumban 1999 végére elkészült egy fejlesztési stratégia, amelynek legfontosabb elemeit az alábbiakban közöljük.

Estratégia összeállításakor olyan eszközök és intézkedések kidolgozását tűztük ki célként, amelyek reális alapot teremtenek ahhoz, hogy a középiskolából és a felsőoktatási intézményekből a fiatalok hasznosítható nyelvtudással kerüljenek ki. Nyelvtudásuk segítse egyéni boldogulásukat, serkentse őket más népek és kultúrák megismerésére és megértésére, valamint a magyar kultúra értékeinek terjesztésére. Igényként fogalmazódjon meg bennük a többnyelvűség, az élethosszig tartó tanulás.

A célok meghatározásakor a nyelvpolitikával foglalkozó európai dokumentumok ajánlásait is figyelembe vettük, amelyek a soknyelvű multikulturális oktatást, az élethosszig tartó tanulást és legalább két idegen nyelv ismeretét javasolják.

Fontos elvnek tartjuk, hogy az idegen nyelv-tudás megalapozása az általános és középiskolai oktatás feladata. Szakmai és pedagógiai érvek egyaránt emellett szólnak, és így lehet biztosítani azt, hogy a nyelvtudás mindenki számára elérhető legyen családja anyagi és társadalmi helyzetétől függetlenül.

Célok

Az érettségit adó középiskolák az első idegen nyelvből – építve az általános iskolában szerzett alapokra – az Európa Tanács

hatfokú (A1, A2, B1, B2, C1, C2) skálájának legalább küszöbszintjére (B1), a második idegen nyelvből, amely a gimnáziumokban kötelező, az említett skála legalább A2 szintjére készítsék fel a tanulókat.

A szakképzésben az ettől eltérő követelményeket a kerettantervek szabályozzák. Az eltérések kidolgozásánál a szakmai nyelvi kompetenciák fejlesztése kerüljön előtérbe.

Szorgalmazzuk, hogy a szakközépiskolák helyi idegen nyelvi tantervei elsősorban szaknyelvi komponenssel egészítsék ki a kerettantervi követelményeket.

Az érettségi reform bevezetésével az idegen nyelvi érettségi épüljön be az elismert nyelvvizsgák rendszerébe, és ezzel a közoktatásból kerüljön ki a piaci alapon működő nyelvvizsgáztatás.

Az idegennyelv-oktatás minőségének biztosítása érdekében 2001 után már csak szakképzett nyelvtanárok taníthassanak idegen nyelvet a közoktatásban.

Hosszú távon el kell érni, hogy az iskolai nyelvoktatás minél több tanuló számára biztosítsa a középtávú célként megjelölt szint fölötti szint (első idegen nyelvből Európa Tanács B2, második idegen nyelvből B1) elérését.

A fenti célok megvalósításához szükséges legfontosabb feltételek:

– Az első idegen nyelv tanítását legkésőbb az általános iskola 4. évfolyamától kell kötelezővé tenni.

– Biztosítani kell, hogy legalább a gimnáziumokban a 9. évfolyamtól kötelező legyen egy második idegen nyelv tanulása.

– Lehetővé kell tenni, hogy azokban a szakközépiskolákban, ahol erre igény mutatkozik és a szükséges feltételek is megvannak, a gimnáziumokhoz hasonlóan két idegen nyelvet tanuljanak a diákok.

– Biztosítani kell, hogy legalább heti három órában tanítsuk az idegen nyelve(ke)t alap- és középfokon egyaránt.

– Lehetőséget kell adni arra, hogy ott, ahol a feltételek adottak, ennél magasabb óraszámot kaphasson az idegen nyelv.

– Hasonlóképpen lehetővé kell tenni a korai idegennyelv-oktatást azokban az általános iskolákban, amelyek rendelkeznek a korai nyelvtanítás speciális módszertanának elméletében és gyakorlatában képzett pedagógussal.

– A tanítóképzésben és a tanárképzésben is támogatni kell a korai nyelvoktatásban jártas pedagógusok képzését.

– Anyagi ösztönző rendszert kell kidolgozni a kiscso-

portos nyelvtanítás támogatásához.

– Meg kell teremteni az iskolai nyelvtanulás egységes folyamatát, hogy az első idegen nyelv esetén a középiskolai nyelvoktatás ráépüljön az általános iskolai nyelvoktatásra.

– A kísérleti szakasz lezárulása után támogatni kell az Európai Nyelvi Portfólió bevezetését a közoktatásban, minthogy a portfólió alkalmas eszköz az egymásra épülés és folyamatosság erősítésére az idegennyelv-oktatásban.

– Helyi és regionális szinten össze kell hangolni az egyes iskolák nyelvi programjait és nyelvi kínálatát annak érdekében,

hogy a jelenleginél egységesebb felmenő rendszer valósuljon meg legalább helyi szinten.

– Az idegen nyelvi érettségi követelményeit a korszerű nyelvoktatási módszerekhez és követelményekhez kell igazítani.

– Biztosítani kell, hogy az érettségi reform részeként bevezetésre kerülő egységes, kétszintű idegen nyelvi érettségi emelt szintje számítson állandóan elismert C típusú középfokú nyelvvizsgálóknak, így az ezt tanúsító bizonyítvány mindenki szá-

mára ingyen megszerzhető lesz és a külső pénzes nyelvvizsgák közoktatásban játszott szerepe megszűnik.

– Támogatni és erősíteni kell az általános iskolai nyelvoktatást nyelvtanári továbbképzésekkel, rendszeres monitorozással, az idegen nyelv-szakos tanárok pályán tartásával.

– A diplomás nyelvtanárok pályán tartására anyagi ösztönző rendszert kell kidolgozni, különös tekintettel a kistéle-
pülések általános iskoláira.

– Segíteni kell a

kéttannyelvű oktatás továbbfejlesztését, elsősorban a jelenleg még hiányzó, korszerű kéttannyelvű tankönyvek biztosításával.

– Támogatni kell a nem kéttannyelvű iskolákban is egyes tantárgyak vagy tantárgyi modulok idegen nyelven történő tanítását, ha van olyan szakos tanár, aki megszerezte az ehhez szükséges nyelvi és módszertani képzettségét.

– A tanárképzésben és a továbbképzésben is támogatni kell az előző pontban említett szakos tanári képzést.

– Az egyetemi és a főiskolai nyelvtanárképzésben egyaránt erősíteni kell a gyakorlati képzést.

Az iskolákban zajló idegennyelv-tanulás/tanítás főbb tendenciáinak nyomon követése, az esetleges korrekciók, szükséges beavatkozások időben való felismerése miatt, valamint hosszabbtávú stratégiák kidolgozásához is szükség van az idegennyelv-oktatással kapcsolatos kutatásokra, monitorvizsgálatokra. Ilyen az a monitorvizsgálat is, amelyet a Szegedi Tudományegyetem MTA Képességkutató Csoportja végzett először 2000 tavaszán, amelynek során körülbelül 30.000 – 6., 8. és 10. évfolyamon németül, illetve angolul tanuló – diák három idegen nyelvi készségét (beszédértés, olvasásértés és írás) vizsgálták meg az ország különböző településein.

– Támogatni kell az egyetemeken az idegen nyelvi szakokon egyetemi diplomát (M.Ed.) adó nyelvpedagógus szakok indítását.

– A nyelvtanári továbbképzések tartalmát a tanárok valós igényeinek figyelembe vételével kell kidolgozni, és a tanfolyamot a tanárok egyéni terhelhetőségéhez alkalmazkodva lehetőleg helyi, megyei szinten kell megszervezni.

– Minden középiskolai nyelvtanár számára biztosítani kell, hogy ha igényli, részt vehessen olyan továbbképzéseken, amelyekben részletesen megismerheti az új érettségi követelményeit és a felkészítés leghatékonyabb módszereit.

– A nyelvi kínálat sokszínűségének megőrzése érdekében támogatni kell a kevésbé tanult nyelvek oktatását.

– Az iskolai nyelvoktatás alakulásának nyomom követése, hosszabbtávú stratégiák kidolgozása miatt rendszeresen ismétlődő monitorvizsgálatokat, kutatásokat kell végeztenünk.

– Pályázati úton támogatni kell a tanórán kívüli idegennyelv-tanulást, a nemzetközi diákcseréket magyar és külföldi iskolák között, a nyelvi táborokat.

– Egyeztető fórumokat kell kiépíteni a nyelvoktató szakma minden szintje és az Oktatási Minisztérium között az információáramlás és együttműködés javítása érdekében.

Az iskolai nyelvoktatásra fordítható idő

A közoktatásban a nyelvoktatásra fordítható idő alsó határát a kerettantervi óratervet heti 3 órában szabják meg. Ennek a szabályozásnak az előnye, hogy a 4. évfolyamtól kezdődően heti 3 óránál kisebb óraszámokban nem lehet idegen nyelvet oktatni. Ezzel együtt a kerettanterv lehetővé teszi a szabadon tervezhető és a nem kötelező tanórai keret felhasználásával a magasabb óraszámú, illetve az emelt szintű idegennyelv-oktatást. A rendelet szerint emelt szintű nyelvoktatásnak számít az, ha a heti órák száma legalább 5, és a tanulói csoport létszáma nem haladja meg a köz-

oktatási törvényben előírt maximális osztálylétszám felét.

Az országos vizsgálatok szerint a NAT bevezetésekor 1998-ban az iskolák jelentős hányada olyan helyi tantervet készített, amelyben a kerettantervben most kötelezően előírt heti három óránál, illetve a gimnáziumok esetén a 9. évfolyamtól heti hat óránál kevesebb szerepelt. Az 5. évfolyamon az iskolák 27,2 százaléka, a 7. évfolyamon az iskolák 30,6 százaléka, a 8. évfolyamon az iskolák 30,1 százaléka, a 9. évfolyamon a gimnáziumok 47,5 százaléka, a 10. évfolyamon pedig a gimnáziumok 48,2 százaléka ennél kisebb órásszámmal írta elő az idegen nyelv(ek) tanítását. Ezekben az iskolákban a kerettanterv idejének bevezetése az idegen nyelvi órák számának emelését fogja jelenteni.

A régi központi tantervben az idegen nyelvi órák aránya 7 százalék volt, a NAT ezt 10 százalékra emelte fel, a kerettanterv pedig újabb 10 százalékos növeléssel ezt az arányt 11 százalékra módosította. Ez az arány megfelel az OECD-országok átlagának. Az idegennyelvi tudás az egyetlen olyan műveltségi terület volt a kerettantervek kialakításakor, amelynek esetében az iskolák számára kötelezően előírt minimum órásszámi arány a kerettantervben magasabb volt a NAT által megadott maximális aránynál. Az összes többi műveltségi terület esetében a kötelező minimumként előírt kerettantervi órásszám a NAT által javasolt minimum-maximum arányon belül maradt. A kerettanterv az idegen nyelvoktatás terén egyértelmű előrelépést jelent a NAT-hoz képest.

Az idő növelésének másik, extenzív módja az úgynevezett korai (az 1., 2., 3. évfolyamon) idegennyelv-oktatási programok bevezetése. A kerettantervi rendelet értelmében erre a célra az általános iskola első 3 évfolyamán a nem kötelező tanórai keret által biztosított órásszámok használhatók fel. A korai idegennyelv-oktatás ott hatékony, bevezetése ott indokolt, ahol a tanítást olyan pedagógus végzi, aki képzett a korai nyelvtanítás speciális módszertanának elméletében és gyakorlatában.

A nyelvtanulás egységes iskolai folyamatának biztosítása

A nyelvtanulás egységes iskolai folyamatát tartalmi szempontból a kerettantervek szabályozzák, amelyek alapján a középiskolai idegennyelv-oktatásnak első idegen nyelvből az általános iskolai nyelvoktatásra kell épülnie.

Fontos feladat hárul ugyanakkor az oktatási intézmények fenntartóira is: helyi és regionális szinten össze kell hangolniuk az egyes iskolák nyelvi programjait és nyelvi kínálatát annak érdekében, hogy a jelenleginél egységesebb felmenő rendszer valósuljon meg legalább helyi szinten. Az Oktatási Minisztérium az önkormányzati intézkedési terv kidolgozását segítő minisztériumi segédanyagban külön felhívta az önkormányzatok figyelmét arra, hogy a Köznevelési törvény 85. § (4) bekezdésében előírt önkormányzati intézkedési terv és a 88. §-ban előírt fejlesztési terv térjen ki erre a feladatra is.

Az Európai Nyelvi Porfólió megfelelő eszköz az iskolai nyelvoktatás átláthatóságának erősítésére és a folyamatosság, illetve az egymásra épülés elősegítésére. Az OM támogatásával Magyarország is részt vett a portfólió kísérleti szakaszában, jelenleg zajlik a minisztériumon belül a portfólió önkéntes alapon működő bevezetéséről a szakmai egyeztetés.

Az érettségi vizsgarendszer fejlesztése

A jelenlegi idegen nyelvi érettségi követelményei sok szempontból ellentmondanak a korszerű és kívánatos nyelvtanítási gyakorlatnak, a nyelvi érettségire való felkészülésnek többnyire nagyon kevés köze van a kommunikatív nyelvoktatáshoz, és kimondottan rosszul hat vissza a nyelvtanulásra, a készségek nagyobb részét nem is méri, túl nagy hangsúlyt fektet a nyelvtani ismeretek és a fordítási-olvasási készség mérésére. Társadalmi presztízse alacsony. Nem véletlen, hogy a középiskolai idegen nyelvi vizsgáztatás helyzete tele van ellentmondással, és külső (pénzes) vizsgák kerültek a rendszerbe.

Az idegen nyelvi érettségi követelményeit a korszerű nyelvoktatási módszerekhez és követelményekhez kell igazítani. Ez jótékonyan fog hatni a nyelvtanárok szakmai fejlődésére és a középiskolai nyelvoktatásra egyaránt.

2005-től az érettségi reform részeként bevezetésre kerülő kétszintű, standardizált idegen nyelvi érettséginek kell feloldania a rendszer jelenlegi ellentmondásait. Az érettségi reform bevezetését követően külső nyelvvizsgák már nem válthatják ki az idegen nyelvi érettségit, viszont az emelt szintű idegen nyelvi érettségi megfelelő pontszám esetén C típusú középfokú nyelvvizsgának számít majd, így az erről szóló bizonyítvány, szemben a külső vizsgabizonyítványokkal, ingyen megszerezhető.

Monitor vizsgálatok, kutatások

Az iskolákban zajló idegennyelvtanulás/tanítás főbb tendenciáinak nyomon követése, az esetleges korrekciók, szükséges beavatkozások időben való felismerése miatt, valamint hosszabbtávú stratégiák kidolgozásához is szükség van az idegen nyelv-oktatással kapcsolatos kutatásokra, monitorvizsgálatokra. Ilyen az a monitorvizsgálat is, amelyet a Szegedi Tudományegyetem MTA Képességkutató Csoportja végzett először 2000 tavaszán, amelynek során körülbelül 30.000 – 6., 8. és 10. évfolyamon németül, illetve angolul tanuló – diák három idegen nyelvi készségét (beszédértés, olvasásértés és írás) vizsgálták meg az ország különböző településein. Terveink szerint ezt a vizsgálatot két évente megismételjük.

A tanórán kívüli nyelvtanulás támogatása

Az iskolarendszerű nyelvtanulást kiegészítő nyelvtanulási formák (például nemzetközi diákcserek, intenzív nyelvi táborok) hozzájárulhatnak a nyelvtanulási igény felkeltéséhez és fenntartásához, az autonóm tanulási módszerek fejlesztéséhez.

Az Oktatási Minisztérium évente pályázatot ír ki közoktatási intézmények számára

ra nyelvtanulást segítő külföldi programok (például nemzetközi diákcserék), illetve belföldi intenzív nyelvi táborok megvalósításának támogatására. 2000-ben 50 millió forinttal támogattuk az ilyen kezdeményezéseket (összesen 106 közoktatási in-

tézményt), 2001-ben a keretösszeg összesen 93 millió forint, amelyből 300-nál több iskola jut támogatáshoz.

Kapitánffy Johanna

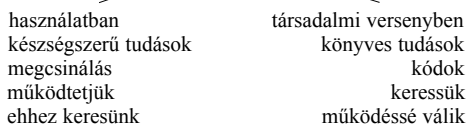
A tudás érvényessége és a kognitív pszichológia

A pszichológus, különösen a történeti kirándulásokban edzett pszichológus természetesen elmondhatná, hogy a mai tudásalapú társadalom jelszórendszere klasszikus kérdéseket vet fel újra. Olyan kérdések ezek, amelyek velünk vannak a platóni és arisztotelészi tanulás-felfogás és tudásképz szembenállásától, sőt a preszókratikus gondolkodás dinamikus és a klasszikus filozófia statikus, leírásközpontú felfogásának ellentéteitől fogva, vagy a tizenkilencedik század haszonelvű és személyiségkultiváló tudásfelfogásának vitáitól kezdve.

Nem mindig visznek előre az efféle történeti kirándulások, sokszor szinte csak saját tudásunk újra-kultivációját biztosítják. Ám hogyan jelennek meg a mai pszichológiában a tudás kutatásának kérdései olyan formákban, melyek egyben a tudás elsajátításának és az elsajátítás vezérlésének, tehát a pedagógiának a vezető problémáit is érintik, néha talán új módon?

Az érvényes tudásról él bennünk egy hagyományos akadémikus kép: az érvényesüléshez vezető tudás iskolai és iskolás jellegű, mely válhat ugyan képességgé, de célja nem ez, hanem a „fejből tudott” világ. Érezzük, hogy a mai átalakulások lényegi mozzanata valamiféle átfordulás ebben: a gyakorlati, a hasznos válik az érvényes alapjává. De valahogyan nem vagyunk boldogok ettől: úgy érezzük, valami árulást követünk el. Röviden szeretném megmutatni, hogy itt igazából egy szükségszerűen kétpólusú rendszerről van szó, már ami az ember mentális építkezését illeti, s a nagy változások csak e két pólus kultivációs eltolódásait jelentik.

a tudás érvényessége: két kontextus

1. ábra

A tudások szerkezete

A mai kognitív pszichológia ismét, hangsúlyaiban talán új módon állítja előtérbe a megismerés kettős rendszereit, azt a felismerést, hogy az emberi gondolkodás a mai terminológia szerint kettős reprezentációs rendszerek világában működik (*Slo-man*). Megfogalmazunk kettőségeket a hálózatok és a fogalmak, illetve szabályok, valamint az implicit és az explicit tudás, az automatikus és az ellenőrzött folyamatok között, hogy csak néhányat említsék az *1. táblázatban* összefoglalt szembeállítások közül.

Az egyik visszatérő elképzelés szerint kettőségeink alapvető dichotómiája azzal